

KAREL OŠTIR - OSEMDESETLETNIK

Mladi obiskovalci jezikoslovnih oddelkov filozofske fakultete v Ljubljani komajda še vedo, da je mož s pipo, ki ga srečujejo v knjižnicah, ena od naših odličnih in najbolj svojevrstnih osebnosti.

Profesor Oštir se je rodil 13. oktobra 1888 v Arnačah pri Velenju. Gimnazijo je obiskoval v Celju in Mariboru, jezikoslovje pa je študiral v Gradcu in na Dunaju od leta 1909 do 1913; te študije je nadaljeval v Petrogradu in Londonu, kjer ga je zatekla prva svetovna vojna. Po vrnitvi v Avstrijo je moral na fronto. Leta 1918 je promoviral, po štiriletnem specialnem študiju na Dunaju je leta 1922 postal docent in kmalu po tistem profesor za primerjalno jezikoslovje na filozofski fakulteti univerze v Ljubljani, kjer je deloval do upokojitve leta 1959. Leta 1953 je bil izvoljen za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti, vendar je po nekaj letih izstopil.

Jezikoslovju se je Oštir zapisal že v nižji gimnaziji, ko je začel z veliko vnemo prebirati slovnice in slovarje modernih, pa tudi starih jezikov. Gnala ga je nepotešljiva žeja po spoznanju resnice o človeku, o njegovem življenju v davnini, o stvareh; za vedno ga je uklenilo razmišljanje o jeziku, o besedah, ki so mu postale najzanesljivejši vir za odkrivanje, rekonstrukcijo in oživljanje obdobj, ki jih je zagrinjala tisoč- in tisočletna zgodovina.

Kot Mehringerjev slušatelj se je Oštir trdno držal povezanosti besed in stvari (Wörter und Sachen) in v lingvističnem listu z istim naslovom je objavil svoje prve armenske in slovanske etimološko-gramatične poskuse (1912). Četudi se je v svojih prvih študijah, kakor sam pravi, »varno sprehajal po cvetočem indoevropskem vrtu«, lahko že zaslutimo, da so mu postajali okviri pretesni; da se je v njem čedalje bolj utrjevalo prepričanje, da lep del indoevropskega gradiva ne bo mogoče pojasniti z notranjimi glasovnimi zakoni.

Zato je nezadržno iskal etimoloških rešitev; primerjava leksike in glasoslovne kombinacije so mu kazale pot globlje v preteklost, pa tudi v neindoevropske jezike sredozemskega bazena. V jezikoslovni literaturi sicer ni manjkalo najrazličnejših drznih hipotez o daljnem sorodstvu teh jezikov, vendar so bili dokazi šibki in neprepričljivi. Za ugotavljanje alarodske (azijske, jafetske) jezikovne osnove, ki jo je v Evropi prekrila indoevropsčina, je imel raziskovalec na razpolago tri vrste virov: današnje žive jezike kot neposrednega nadaljevalca alarodščine (baščina, berberščina in kavkaški jeziki); jezike, ki so se ohranili v bolj ali manj bogatih pisanih spomenikih, ki pa deloma še niso zadovoljivo prebrani (mednje spadajo sumerščina in ostanki nekaterih drugih prednjeazijskih jezikov, stara egiptščina in etruščina); in staroevropska narečja, ki so jih vsrkali indoevropski jeziki, vendar so jim vtisnila, zlasti v geografskih in drugih lastnih imenih, močne sledove predindoevropskih prvin.

Profesor Oštir se je oborožil z gigantskim znanjem v vseh treh smereh, toda težišče njegovega dela je bilo prejkoslej v odkrivanju predindoevropskih in posredniških (ilirske, traške) jezikovnih plasti na jugu Evrope. Izkazalo se je, da je prav Balkan zlata jama za razpletanje jezikovnih klobčičev; in tem je Oštir v svojih delih posvetil veliko pozornosti. Toda kljub izjemni gmoti svojega nakopičenega znanja in svoji genialni kombinatoriki si je velikokrat moral priznati, da je iz drobcev kaj težko zgraditi prepričljivo podobo jezika in da so npr. kavkaški jeziki še vse premalo opisani in raziskani, da bi bilo mogoče re-

konstruirati njihovo prakavkaško obliko, ki bi kot temeljni kamen pomagala oživiti prvotno alarodščino. Prav med temi pa so jeziki z najpestrejšim glasovnim sistemom, saj imajo nekateri celo nad 70 fonemov (medtem ko jih imajo evropski jeziki med 30 in 40).

Svoje razprave je Oštir objavljajl v tujih in domačih znanstvenih revijah in zbornikih (Arhiv za arbanasku starinu, jezik i etnologiju, Etnolog, Archiv für slavische Philologie, Slavia, Razprave znanstvenega društva za humanistične vede, Rocznik slawistyczny, Donum natal. Schrijnen, v Zborniku Rozwadovskemu itd.). V samostojnih knjigah so izšli Beiträge zur alarodischen Sprachwissenschaft (1921) in Drei vorlawisch-etruskische Vogelnamen (1930).

Oštirjevi spisi so prava »lingvistična stenografija«, nabita z asociacijami, zato je njih branje skrajno zahtevno. Svoje etimološke in glasloslovne analize je osredotočil okrog najvitalnejših imen za živali, rastline in kovine, za osnovne števnik in socialne ustanove; upošteval je geografske, časovne in etnološke faktorje. V študijah z na videz skromnimi naslovi o etimologiji leva, slona, jastreba, lunja in kanje, o sumerskih in etruščanskih števnikih, o imenih Japodi, Veneti, Anti itd. je predstavil cele sklope fonetičnih in semantičnih vprašanj in jim kar najbolj dokumentirano iskal rešitev. Kako imenitne zveze so bile npr. potrebne pri povezavah: ficus — smokva — indžir!

Sredi njegovega najplodnejšega desetletja ima za slavistiko posebno važno mesto Oštirjeva obravnava baltoslovanske metatonije (1925). Ta prispevek slovanski akcentologiji nikakor ni nastal naključno, kajti akcent igra pomembno vlogo v vseh Oštirjevih razpravah.

Njegova ustvarjalna domišljija pa je bila za marsikaterega lingvista presilovita, zato naletimo na pripombe (npr. Vasmerjeve, v ruskem etim. slovarju), da se Oštirjeve ugotovitve gibljejo komaj še na mejah verjetnega. Res pa za Oštirja lahko trdimo, da je imel premalo adekvatnih poznavalcev, ki bi bili njegovo delo lahko spremljali enako kompetentno kritično, kakor se je sam suvereno gibal po tako odmaknjenih jezikih svojih raziskav. Že danes smemo trditi, da je profesor Oštir s svojim nekonvencionalnim načinom mišljenja in s svojo samotarsko zagnanostjo večkrat prehitel svojo vedo in prerasel svoje jezikoslovno okolje; vrednost njegovega dela bo naraščala, in ne upadala, kakor se to v znanosti dogaja. To potrjujejo tudi nova odkritja arheologije in antropologije.

Za Oštirja nikakor ni »vse iz vsega izpeljivo« ali pa vsaj iz štirih »slovitih« Marrovih elementov (sar, ber, yon, roš), niti zanj nima veljave trombetijanska jezikovna monogeneza; verjame le jezikovnim dejstvom, zaupa le moči kombinacije.

Kakor je naš jubilant nevsakdanji kot jezikoslovni mislec, tako izviren je tudi v svojih odzivih na življenjske pojave, s katerimi se nenehno srečuje. Oštirjeva na zunaj lahkotna kretnja skriva pretresljivo zaskrbljenost za resnični človekov napredek; in četudi je njegova kritična beseda v stroki ostra, vendar vselej vidi zrno nove resnice, če v kakšnem delu le je, in ga ne pozabi poudariti. Razen tega je najvnetejši bralec in globok poznavalec slovenskega izvirnega in prevodnega leposlovja; njegove žal nenapisane ocene teh del so točne in enkratno zanimive.

Profesorju Oštirju želimo, da bi ga stik s knjigami in ljudmi še dolgo pomlajal in da bi vsaj v kratkih sentencah strnil in objavil svoje dragocene jezikoslovne in tudi človeške izkušnje.

F. Jakopin
Filozofska fakulteta Ljubljana